

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.2.2.15>

W SPRAWIE WPROWADZENIA DO PRAKTYCZNEJ DZIAŁALNOŚCI DEFINICJI „AMNESTIA PODATKOWA”

Vadym Anokhin

*starszy wykładowca Katedry Prawa
Uniwersytetu imienia Alfreda Nobla (Dniepr, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-7255-0920
e-mail: VadymAnokhin@ukr.net*

Adnotacja. Znaczenie artykułu polega na tym, że prawo jest nauką społeczną, opierającą się na specjalnie określonych pojęciach i terminach, które nie powinny pozwalać na podwójne lub wielokrotne zrozumienie. Jeśli społeczeństwo zaczyna nazywać zjawiska, zastępując niektóre pojęcia innymi, wówczas zrozumienie takich zjawisk jest zniekształcone, co z kolei prowadzi do błędnej, zniekształconej regulacji takich zjawisk. Stwierdzono, że stosowanie pojęcia „amnestia podatkowa” w kontekście niedawno wprowadzonych zmian w Kodeksie Podatkowym Ukrainy powoduje bardzo ostrożne podejście. Samowolne użycie tego pojęcia z jednej strony może upokorzyć potencjalnych deklarujących, że jakby „przyznawane są” do niepopelnionego wykroczenia, a z drugiej strony „rzuca cień” na państwo, które jakby uznaje nielegalną działalność i przyczynia się do legalizacji dochodów o wątpliwym lub nielegalnym pochodzeniu.

Słowa kluczowe: prawo karne, przychód, osoba, przestępstwo, deklaracja, budżet, państwo.

ON THE QUESTION OF IMPLEMENTATION INTO PRACTICAL ACTIVITY OF THE DEFINITION “TAX AMNESTY”

Vadym Anokhin

*Senior Lecturer at the Department of Law
Alfred Nobel University (Dnipro, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-7255-0920
e-mail: VadymAnokhin@ukr.net*

Abstract. The relevance of the article is that law is a social science that operates with specific concepts and terms that should not allow double or multiple understanding. If society begins to call the phenomena that replace some concepts with others, then the understanding of such phenomena is distorted, which in turn leads to incorrect, distorted regulation of such phenomena. It is concluded that the use of the term “tax amnesty” in the context of recent amendments to the Tax Code of Ukraine requires a very cautious attitude. Arbitrary use of this term may, on the one hand, degrade potential declarants in that they seem to “confess” to an uncommitted offense, and on the other hand, “cast a shadow” on a state that allegedly recognizes illegal activities and promotes money laundering of dubious or illegal origin.

Key words: criminal law, income, person, crime, declaration, budget, state.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕФІНІЦІЇ «ПОДАТКОВА АМНІСТІЯ»

Вадим Анохін

*старший викладач кафедри права
Університету імені Альфреда Нобеля (Дніпро, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-7255-0920
e-mail: VadymAnokhin@ukr.net*

Анотація. Актуальність статті полягає в тому, що право є соціальною наукою, яка оперує конкретно визначеними поняттями та термінами, які не повинні допускати подвійне або множинне розуміння. Якщо суспільство починає називати явища, підмінюючи одні поняття іншими, то й розуміння таких явищ викривляється, що має наслідком невірне, викривлене регулювання таких явищ. Зроблено висновок, що застосування терміна «податкова амністія» в контексті нещодавно внесених змін до Податкового кодексу України зумовлює дуже обачне ставлення. Свавільне вживання цього терміну, з одного боку, може принизити потенційних декларантів у тому, що вони начебто «визнаються» в нескоєному правопорушенні, а з іншого, «кидає тінь» на державу, яка начебто визнає незаконну діяльність та сприяє легалізації доходів із сумнівним або протизаконним походженням.

Ключові слова: кримінальне законодавство, дохід, особа, злочин, декларування, бюджет, держава.

Вступ. Останнім часом в Україні досить активно обговорюється так званий «Закон про податкову амністію». Він обговорювався як на стадії законопроекту, так і вже після його підписання Президентом України. Звертає на себе увагу те, як насправді називається закон та як його громадяни та засоби масової інформації.

Право є соціальною наукою, яка оперує конкретно визначеними поняттями та термінами, які не повинні допускати подвійне або множинне розуміння. Якщо суспільство починає називати явища, підмінюючи одні поняття іншими, то й розуміння таких явищ викривляється, що має наслідком невірне, викривлене регулювання таких явищ.

Більш того, слід мати на увазі, що чітко визначені терміни відіграють значну роль у тлумаченні норм права.

Основна частина. У загальному розумінні термін «амністія», якщо будь-хто, зацікавившись цим явищем, звернеться до Вікіпедії або інших джерел, означає звільнення від покарання або його пом'якшення.

Для того щоб дійсно розуміти, хто може підпадати під амністію, а хто повинен, необхідно розкласти це явище на його складові частини.

Так, з однієї сторони є держава в особі її керівних органів, які наділені виключними повноваженнями щодо звільнення від відповідальності або пом'якшення покарання. З іншої сторони є виключно фізична особа, яка скоїла правопорушення, за яке неминуче має наступити відповідальність через законодавчо визначені процедури компетентними органами.

Вільна енциклопедія Вікіпедія зазначає, що **амністія** (грец. αμνηστια – прощення) – повне або часткове (заміна м'якшим) звільнення від кримінальної відповідальності і покарання певної категорії осіб, винних у вчиненні злочинів. Здійснюється за рішенням глави держави або вищого представницького органу влади (Вікіпедія, 2020).

Нормативне визначення амністії закріплено в Законі України «Про застосування амністії в Україні», прийнятого ще у 1996 році та наразі чинного, та позначає повне або часткове звільнення від відбування покарання осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, або кримінальні справи, стосовно яких розглянуті судами, але вироки стосовно цих осіб не набрали законної сили (Закон України «Про застосування амністії в Україні», 1996).

Автори підручника «Кримінальне право України: Загальна частина» вказують, що **амністія** являє собою повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності і покарання певної категорії осіб, винних у вчиненні злочинів (Бажанов, Баулін, Борисов, 2005: 409).

Більшість інших визначень відповідають та не спростовують ключових моментів амністії. Зокрема: 1) наявність державно-владних відносин, 2) скоєння фізичною особою правопорушення, 3) скоєне правопорушення носить кримінально-карний характер, 4) кримінальна відповідальність.

Нещодавно прийнятий Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету» був та залишається предметом наукових дискусій, політичних маніпуляцій та спекуляцій (Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету», 2021).

Засоби масової інформації з метою вивільнення ефірного часу намагаються спростити нормативно-навантажені терміни. Але це сприяє виключно зменшенню тексту в сценарії та, як вже зазначалось, вивільненню ефірного часу. З іншого боку, таке «спрощення» дефініцій відкладається в розумінні кожної особи, хто сприймає інформацію, що доводиться ЗМІ. І беззаперечно, люди, суспільство починає оперувати «спрощеною» дефініцією у повсякденному житті, яка вже не несе в собі того понятійного навантаження, заради якого вона народилась. Так само починає викривлятися й специфічний галузевий та фаховий лексикон.

Тому, звертаючись до так званої «податкової амністії», слід звернути увагу на таке.

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету» не регулюється кримінально-правовими нормами.

Вказаний Закон здебільшого доповнює розділ XX Податкового кодексу України підрозділом 9-4, предметом правового регулювання якого є особливості застосування одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб. А тому норми, які начебто стосуються амністії, носять виключно податковий характер. Тобто норми регулюють відносини, що складаються між державою та фізичними особами із приводу фінансів. Принаймні можна вести мову про адміністративно-процесуальні відносини та аж ніяк ні про кримінальні.

З іншого боку, зазначений закон пропонує задекларувати активи. Тобто йдеться про те, що фізична особа самостійно приймає рішення та повинна усвідомлювати те, що задекларувавши, перше – особа визнає, що активи не були об'єктом оподаткування в минулому, друге – виникає обов'язок щодо сплати податку в бюджет.

Тобто через хибне сприйняття терміна «амністія» виникає ситуація, в якій в контексті одноразового (спеціального) добровільного декларування особа начебто визнає себе винною в тому, що в минулому не було сплачено податок. І зараз, декларуючи та беручи на себе зобов'язання щодо сплати податку, Держава начебто «пробачає», бо отримує начебто «компенсацію».

Однак якби суб'єктами декларування були саме ті особи, про яких в Законі не йдеться, наприклад посадовці та інші публічні особи із сумнівним походженням їх статків, як-то подарунки, хабар або знахідка, то суспільне сприйняття «податкової амністії» мало б сенс.

Так, на етапі свого «народження» норма, викладена в підпункті 164.2.12. пункту 164.2 ст. 64 Податкового кодексу України (164.2.12. кошти або майно (нематеріальні активи), отримані платником податку як хабар, викрадені чи знайдені як скарб, не зданий державі згідно із законом, у сумах, які визначені обвинувальним вироком суду незалежно від призначеної ним міри покарання), вже була досить суперечливою. Зокрема, П.П. Андрушко зазначав, що податковий закон не передбачає визначення податкового зобов'язання судом. А тому ми не можемо вести мову про те, що гроші, які були отримані у вигляді хабаря та підтверджені судовим вироком, є об'єктом оподаткування (Honcharenko, Andrushko, 2005: 465-466).

У цілому, якщо простежити логіку від «податкова амністія» – кримінальне законодавство – дохід особи, що є наслідком злочину, – одноразове (спеціальне) декларування – сплата податку в бюджет – то можна буде констатувати те, що для держави не має значення походження доходу, який обкладається податком.

Така фіскальна позиція держави стикнеться із серйозним моральним аспектом. Так, Н.П. Кучерявенко вказує про те, що держава стає співучасником злочинних дій (Кучерявенко, 2005: 235). Македонський вчений Н.Р. Тупанчеські вказує взагалі на легалізацію державою незаконної, злочинної діяльності (Тупанчески, 2001: 229).

Підводячи підсумок з приводу оподаткування неправомірної вигоди (хабаря), слід погодитись з думкою О.О. Дудорова, який зазначив, що «включення певних різновидів доходів, одержаних злочинним шляхом, до складу оподаткованого доходу фізичної особи є недосконалим: воно безпідставно ставить цей фіскальний показник у залежність від прийняття процесуального рішення у кримінальній справі, є невинувато казуїстичним, не здатне досягнути прагматичної мети (усунення браку доказів), яку цей захід переслідує у деяких зарубіжних країнах, не узгоджується з вимогами КПК України щодо речових доказів і зусиллями, спрямованими на протидію легалізації «брудних» коштів» (Дудоров, 2008).

Висновки. Отже, застосування терміна «податкова амністія» в контексті нещодавно внесених змін до Податкового кодексу України зумовлює дуже обачне ставлення. Свавільне вживання цього терміна, з одного боку, може принизити потенційних декларантів в тому, що вони начебто «визнаються» в нескоеному правопорушенні, а з іншого, «кидає тінь» на державу, яка начебто визнає незаконну діяльність та сприяє легалізації доходів із сумнівним або протизаконним походженням.

Список використаних джерел:

1. Бажанов М.І., Баулін Ю.В., Борисов В.І. та ін. Кримінальне право України: загальна частина : підручник / за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 480 с.
2. Вікіпедія. 2020. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BC%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%96%D1%8F>.
3. Дудоров О.О. Злочинні доходи як об'єкт оподаткування. Юридичний вісник України 2008. 51. URL : https://www.zakon-i-normativ.info/index.php?option=com_lica&href=1&view=text&base=1&id=449598&menu=585323.
4. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету». 2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text>.
5. Закон України «Про застосування амністії в Україні». 1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Кучерявенко Н.П. Курс налогового права. В 6 т. Т.ІІІ. Учение о налоге. Харків, 2005. 600 с.
7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. За заг. ред. Гончаренка В.Г., Андрушка П.П. У трьох книгах. Книга 2. Особлива частина. Коментарі до статей 109-254 Кримінального кодексу. С. 465–466. Київ : Дакор. 2005.
8. Тупанчески Н.Р. Уклонение от уплаты налогов в сравнительном праве / Под ред. проф. В.С. Комиссарова. Москва, 2001. 246 с.

References:

1. Bazhanov M.I., Baulin Yu.V., Borysov V.I. et al. (2005). *Kryminalne pravo Ukrainy: zahalna chastyna: Pidruchnyk*. 2-e vyd., pererob. i dopov. K.: Yurinkom Inter. 480 p. [in Ukrainian].
2. Wikipedia. [Wikipedia]. 2020. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BC%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%96%D1%8F> [in Ukrainian].
3. Dudorov O.O. (2008). *Zlochyynni dokhody yak ob'iekt opodatkuvannia*. Yurydychnyi visnyk Ukrainy. 51. URL: https://www.zakon-i-normativ.info/index.php?option=com_lica&href=1&view=text&base=1&id=449598&menu=585323 [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo stymuliuвання detinizatsii dokhodiv ta pidvyshchennia podatkovoi kultury hromadian shliakhom zaprovadzhennia odnorazovoho (spetsialnoho) dobrovilnoho deklaruvannia fizychnymy osobamy nalezhnykh yim aktyviv ta splaty odnorazovoho zboru do biudzhetu» [Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and other laws of Ukraine to stimulate the de-shadowing of incomes and increase the tax culture of citizens by introducing one-time (special) voluntary declaration of

- assets belonging to individuals and payment of a one-time fee to the budget"]. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text>. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro zastosuvannya amnistii v Ukraini» [Law of Ukraine "On the application of amnesty in Ukraine"]. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
 6. Kucheriavenko N.P. (2005). Kurs nalogovogo prava [Tax Law Course]. V 6 t. T.III. Uchenie o naloge. Kh. 600 p. [in Russian].
 7. Honcharenko V.H., Andrushko P.P. (red.). (2005). Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. U trokh knyhakh. Knyha 2. Osoblyva chastyna. Kommentari do statei 109-254 Kryminalnoho kodeksu. pp. 465-466). K.: Dakor. [in Ukrainian].
 8. Tupancheski N.R. (2001) Uklonenie ot uplaty nalogov v sravnitelnom prave [Tax evasion in comparative law]. M. 246 p. [in Russian].